

če se občasno preseka z izleti, orišejo fotografije že »tradicionalnih« pohodov v kraje, ki so povezani z območjem delovanja arhiva. Fotografije druženja ob praznovanju osebnih jubilejev zaposlenih ali v pustnem času so priča dobremu vzdušju v arhivu. Zaposleni v arhivu radi za voščilo ali v zahvalo tudi kaj spesni-jo in skupaj zapojejo ob kitarski spremljavi.

Alenka Kozič

Borut Batagelj: Celjski peloton: Etape razvoja cestnega kolesarstva v Celju

Razstava Zgodovinskega arhiva Celje, 17. maj 2022 na Krekovem trgu v Celju
in do nadaljnjega virtualno <https://virtualni.zac.si/>

Avtor se v razstavi ukvarja predvsem s športnimi vidiki množičnega rekreativnega in vrhunškega kolesarstva. Kot pravi sam, pušča ob strani druge vidike, ki so pripeljali do vsakdanje uporabe koles, ki jo je kapitalistična, potrošniška in tudi v trajno mobilnost naravnana družba zapeljala s cest na steze in brezpotja, v parke, dvorane in tudi v virtualni način doživljanja kolesarjenja. Razstavo je avtor poimenoval Celjski peloton (peloton, slov.: glavnina = glavna skupina kolesarjev, ki med etapo kolesari skupaj). Lokalno se razstava osredotoča na Celje ter prikazuje predvsem razvojno dinamiko športnih in organizacijskih kolesarskih dosežkov, ki so že v preteklosti in še danes Celje kolesarsko izstopajoče in prepoznavno umeščajo na kolesarske zemljevide. Če omenimo samo zadnji primer, je posebna komisija organizatorja 28. izvedbe dirke po Sloveniji izbrala Celje za Naj gostitelja dirke Po Sloveniji 2022. Razstava Celjski peloton je bila del bogatega nabora promocijskih kolesarskih dogodkov z raznoliko vsebino omenjene dirke, ki so v Celju doživeli vrhunec s ciljem 3. etape Dirke po Sloveniji 17. junija 2022. Razstava obsega 18 panojev, na katerih je vsebina obogatena z obsežnim fotografskim in drugim izbranim gradivom.

Ob prehodu skozi razstavo nas avtor na začetku opomni, da je bil Gradec eno izmed glavnih središč razvoja kolesarstva v avstrijskem delu monarhije, od koder so prihajali vplivi razvoja v druga mesta tedanje južne Štajerske. Prvi pionirski poskusi uvajanja kolesarstva v Celju so bili zaznani od osemdesetih let 19. stoletja naprej. Leta 1883 so graški kolesarji izvedli propagandni izlet v Rogaško Slatino, udeležili so se ga tudi nekateri Celjani. Istega leta v celjskem časopisu najdemo oglas o prodaji treh koles, medtem ko je bilo leto 1886 v Celju prelomno za kolesarstvo – organiziran je bil tečaj kolesarske vožnje in ustanovljeno je bilo kolesarsko društvo Cillier Radfahrerverein. Slovenci so v Celju svojo prvo kolesarsko sredino ustanovili leta 1891 znotraj sokolskega društva. Slovenski celjski kolesarji so se v prvih letih delovanja navezali na zagrebške kolesarje, leta 1891 so odkolesarili na odprtje dirkališča biciklistov hrvaškega Sokola, leta 1892 so tam nastopili na mednarodni dirki in sodelovali pri vzpostavljanju temelja za jugoslovansko zvezo biciklistov. Skozi Celje je leta 1893 poteka dirka iz Zagreba v Ljubljano in leta 1897 dirka od Trsta do Celja, v izvedbi Zveze slovenskih kolesarjev. Omenjena dirka je obeležila odprtje Narodnega doma v Celju. Tempo razvoja celjskega kolesarstva je leta 1903 pripeljal do ustanovitve Kluba slovenskih kolesarjev Celje. Kot zanimivost se je omenjeni klub odločil, da se bo udeležil ljudske veselice v Gotovljah, kjer so za popestritev pripravili posebno, tako imenovano polževo dirko, na kateri so po natančnih pravilih izvedli tekmovalstvo za najpočasnejšega kolesarja, po katerih je tekmovalstvo smelo trajati največ pol ure, pri čemer je bila prepovedana cik-cak vožnja.

Klub je deloval tudi v času med obema vojnama. Že leta 1920 je pomagal

Ljubljanski Iliriji pri organizaciji dirke Ljubljana–Celje–Ljubljana, priredil je tudi že samostojno dirko na trasi Celje–Velenje–Celje. Tudi v novi dobi so dejavnosti kluba posegle na ideološke in politične okvirje, celjski kolesarji so se ob koroškem plebiscitu oktobra 1920 udeležili kurirskih in propagandnih akcij za jugoslovansko stran. V Celju je nekaj let pred drugo vojno deloval tudi tehnični odsek kolesarske zveze. Celje je bilo tudi večkrat prizorišče etapnega cilja večdnevne dirke skozi Hrvaško in Slovenijo. Športni kolesarski presežek te dobe v Celju je bila predvsem organizacija vsakoletnih tako imenovanih Zvezdnih dirk v Celje, na katerih so iz različnih krajev po Sloveniji startali dirkači s ciljem, da prispejo v Celje v manjših časovnih razmikih.

Po drugi svetovni vojni je bila družbena ureditev usmerjena v izrazito širjenje športa, dostopnega vsem. Pod modelom fizkulture se je v prvih letih uvajal izrazito centraliziran sistem organiziranja športa. Kolesarjenje je bilo sprva zaznamovano s težjo dostopnostjo osnovnega rekvizita. Celje se je tudi v tej dobi ponašalo predvsem kot prizorišče dogodkov, leta 1946 je bil v Celju cilj dirke Slovenj Gradec–Celje, leta 1950 so bile tu organizirane priprave reprezentance pred svetovnim prvenstvom v Belgiji, leta 1951 je potekalo na progi Celje–Maribor–Celje cestno prvenstvo Slovenije. Celjani so se takrat odlično uvrščali v kategoriji »turisti« (rekreativci). Od leta 1951 je v okviru Kladivarja delovala kolesarska sekcija. Na začetku sedemdesetih so se oblikovali okviri delovanja Trim gibanja. Potekale so Trim akcije v več panogah, ob plavanju, hoji, teku in smučanju, je bilo kolesarstvo med najbolj izpostavljenimi in uspešnimi. Leta 1980 so celjski kolesarski navdušenci pod pokroviteljstvom podjetja Merx ob spremstvu fička prekolesarili slovensko transverzalo. Pokroviteljstvo poti je nakazalo tudi že smer podpore nastajajočega kluba. Še pred ustanovitvijo kluba so septembra 1980 organizirali prvi Celjski maraton. V sezono 1981 so celjski kolesarji že formalno vstopili kot Kolesarski klub Celje. Velik prispevek celjskega kolesarskega kluba pri razmahu kolesarstva v Sloveniji je bil predvsem v organizaciji maratonov. Prvi Celjski maraton je bil organiziran že septembra 1980 v smeri Savinjske doline. Zagotovo ena izmed najlepših, prepoznavnih in tudi zahtevnih kolesarskih prireditev je bil v osemdesetih letih Kozjanski maraton (prva izvedba je bila leta 1981). Velik poudarek popularizaciji kolesarstva v Sloveniji so v osemdesetih letih dala merila, s čimer se označuje tip krožne

Start kolesarske dirke pred celjsko železniško postajo, 1947
(Vir: SI_ZAC/1025/150_00003 Fototeka Pelikan)

mestne dirke. Kolesarski klub Merx se je dokazoval na domači sceni kot odličen organizator prireditev. Maja 1984 je bil v Celju zaključek prve etape v regiji največje dirke Alpe Adria, kar nakazuje zaupanje v klub. Še več, Celje je bilo tisto leto razglašeno kot najboljši gostitelj dirke. Kolesarski klub Merx je organiziral tudi prvo državno prvenstvo v Sloveniji, njegovi kolesarji so v novem obdobju uspešno tekmovali na dirkah po Madžarski, Hrvaški, Slovaški idr.

Med Celjankami in Celjani, ki radi kolesarijo v okolico sami ali v skupinah, so se ukoreninile tudi številne rekreativne množične prireditve pod organizacijo uspešnih podjetij ali športnih organizacij, kot so maratoni v Logarsko dolino, vzpon na Celjsko kočo idr. V zadnjih letih je Celje stalnica Dirke po Sloveniji, ki je največji kolesarski dogodek v Sloveniji. Mednarodna kolesarska zveza dirko klasificira kot UCI HC-razred, kar je za serijo World Tour najvišji rang tekmovanja v cestnem kolesarstvu. Že prva izvedba »slovenske pentlje« leta 1993 je imela cilj prve etape v Celju. V Celju je v novem tisočletju kolesarstvo v razcvetu, a se tu in tudi v okolici več kot dvajset let ni zagnal kolesarski klub. Nekdanji uspešen kolesar Kolesarskega kluba Merx je okrog sebe zbral sredino in ustanovil nov klub, ki se od leta 2019, kot ekipa mladih kolesarjev, kosa z najboljšimi vrstniki v državi in tekmuje kot Kolesarsko društvo knežjega mesta Celje. Prihodnost celjskega kolesarstva je ob skoraj nepregledni množici celjskih rekreativnih kolesarjev in ob podpori mesta, ki v zadnjih letih redno pripelje med Celjane etapo največje kolesarske dirke v državi, obetajoča.

Jože Kranjec

Razstava Narodni dom Maribor – središče kulturnega dogajanja od 1899 avtorja Gašperja Krajnca

Galerija KiBela, 30. 9. 2022–22. 10. 2022 in

Narodni dom Maribor, 25. 10. 2022–23. 12. 2022

Narodni dom Maribor je v znamenju tridesete obletnice ustanovitve javnega zavoda Kulturno-prireditveni center Narodni dom Maribor v galeriji KiBela v sodelovanju s Kulturno izobraževalnim društvom KIBLA, ki ima sedež v Narodnem domu, 30. septembra 2022 otvoril razstavo Narodni dom Maribor – središče kulturnega dogajanja od 1899 avtorja Gašperja Krajnca.

Gašper Krajnc, priznani slovenski stripar in ilustrator, je trenutke v zgodovini stavbe in zavoda upodobil na temelju arhivskega gradiva Narodnega doma Maribor, Pokrajinskega arhiva Maribor in Zbirke Primoža Premzla, a gradiva ni samo prerisoval, temveč mu je vdahnil življenje. Za dogodke, kjer je gradivo skop, se je vživel v obdobje in ustvaril svoje videnje živahnega kulturnega dogajanja, s čimer je ustvaril novo umetniško delo – zgodbo stavbe, zgrajene leta 1898, in zavoda Kulturno-prireditvenega centra Narodni dom Maribor, ustanovljene leta 1993, kar je prepoznala tudi Aleksandra Kostić, predsednica Kulturno izobraževalnega društva (KID) Kibla.

Njegove ilustracije nas popeljejo v leto 1899, ko je bil Narodni dom prvič združevalec slovenskega kulturnega življenja v Mariboru. Stavba je že s svojo zunanjostjo dvigovala narodno zavest. Veljala je za reprezentativno poslopje takratnega Maribora in imela velik pomen za slovenski del mariborskega prebivalstva, slovenska kulturna društva in nadaljnji kulturni razvoj, ki ni bil samoumeven, saj so vojne in krize svetovnih razsežnosti, ki spremljajo kulturo še danes, večkrat prekinile kulturno dogajanje v mestu. Tako v preteklosti kot danes so si kulturni delavci prizadevali, da so po vsakem uničenju ponovno vzpostavili in obnovili kulturno življenje v mestu Maribor. Na enak način Narodni dom, ki ni zgolj zgradba, tudi danes služi namenu, za katerega je bil postavljen. Javni zavod